

PWYLLGOR IAITH: DYDD LLUN, 30 IONAWR 2023

YN BRESENNOL:

Y Cynghorwyr: Elfed Wyn ap Elwyn (Cadeirydd)
Llio Elenid Owen (Is-Gadeirydd)

Menna Baines, Jina Gwyrfai, Gwynfor Owen, Llio Elenid Owen, Richard Glyn Roberts, Meryl Roberts, Peter Thomas, Elfed Wyn Williams, Gruffydd Williams a Sasha Williams

Swyddogion: Vera Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith), Llywela Haf Owain (Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu), Gwenllian Mair Williams (Ymgynghorydd Iaith), Llio Mai Dafydd (Swyddog Dysgu a Datblygu'r Iaith Gymraeg) a Rhodri Jones (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth).

HEFYD YN BRESENNOL:

Y Cyngorydd Menna Jones (Aelod Cabinet Cefnogaeth Gorfforaethol).

- Eitem 5: Y Cyngorydd Beca Brown (Aelod Cabinet Addysg), Garem Prytherch Jackson (Pennaeth Adran Addysg), Gwyn Tudur (Pennaeth Cynorthwyol Uwchradd), Rhys Glyn (Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi Gwynedd) a Debbie Anne Jones (Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Corfforaethol).
- Eitem 6: Ian Jones (Pennaeth Adran Cefnogaeth Gorfforaethol).
- Eitem 7: Carys Fôn Jones (Pennaeth Adran Tai ac Eiddo).
- Eitem 8: Emyr Gwyn Edwards (Rheolwr Ymchwil a Gwybodaeth) a Nia Wyn Vaughan (Uwch Swyddog Ymchwil a Dadansoddeg).

1. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriad gan Y Cynghorwyr Eirwyn Williams ac Olaf Cai Larsen.

2. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiadau o fuddiant personol.

3. MATERION BRYD

Ni dderbyniwyd unrhyw fater bryd.

4. COFNODON

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 10 Hydref 2022 fel rhai cywir.

5. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG: ADRAN ADDYSG

Cyflwynwyd yr adroddiad gan yr Aelod Cabinet Addysg a thynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

- Sicrhawyd bod Polisi Iaith Addysg Cyngor Gwynedd wedi cael ei wreiddio drwy holl waith yr Adran Addysg ac ysgolion y sir.
- Eglurwyd bod ymgynghoriad llawn wedi cael ei gynnal ar ddrafft o Gynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGA). Ymhelaethwyd bod y CSGA yn weithredol ers mis Medi 2022. Eglurwyd y byddai'n cael ei fonitro'n gyson gan Weinidog y Gymraeg ac Addysg Llywodraeth Cymru a bod yr adran yn mynd i ddefnyddio'r cynllun fel dogfen fyw er mwyn sicrhau bod sefyllfa unigryw Gwynedd yn cael ei adlewyrchu ynddo.
- Tynnwyd sylw penodol at fyd rhithiol 'Aberwla' fel darpariaeth arloesol y Gyfundrefn Addysg Drochi. Bu i swyddogion Llywodraeth Cymru ymweld â'r safle trochi newydd ym Mangor yn ddiweddar i weld y dysgwyr a oedd yn newydd-ddyfodiad yn defnyddio cyfarpar rhithwir er mwyn caffael y Gymraeg drwy fynychu archfarchnad rithwir Aberwla. Canmolwyd y dull cyfoes a blaengar o godi hyder plant i ddefnyddio'r Gymraeg mewn sefyllfaoedd gwahanol, fyddai'n eu galluogi maes o law i ddefnyddio'u sgiliau yn y gymuned. Canmolwyd staff y ganolfan drochi am eu gwaith arbennig ar y prosiect newydd yma.
- Yng nghyd-destun recriwtio, nodwyd fod rhai heriau recriwtio yn rhai o wasanaethau'r Adran megis arlwygo a glanhau, a bod problemau recriwtio athrawon ar gyfer pynciau penodol mewn ysgolion uwchradd yng Ngwynedd, ond pwysleisiwyd fod yr heriau recriwtio athrawon yn her genedlaethol.

Rhoddyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y materion canlynol:

Gofynnwyd a oes gan rieni'r hawl i fynnu bod addysg eu plant yn cael ei ddarparu drwy gyfrwng y Saesneg, gan eithrio Cymraeg fel cyfrwng dysgu. Nodwyd y byddai hynny'n gallu bod yn niweidiol i allu'r disgyblion rheiny i dderbyn swydd yn eu hardal leol oherwydd diffyg yn eu sgiliau Cymraeg.

- Mewn ymateb i'r ymholiad cadarnhaodd yr Aelod Cabinet Addysg ei bod hi'n rhannu'r pryder ond yn derbyn bod amryw o resymau pam fod rhieni yn gofyn i'w plant gael eu haddysgu drwy gyfrwng y Saesneg.
- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd y Pennaeth Addysg bod modd i ddisgyblion dderbyn rhannau o'u haddysg drwy gyfrwng y Saesneg o dan y cwricwlwm newydd ac yn unol a'n polisi iaith ni yma yng Ngwynedd. Mae hyn er mwyn sicrhau bod disgyblion yn hyderus ac yn hyfedr yn defnyddio'r Gymraeg a'r Saesneg.
- Ymhelaethwyd bod yr ymholiad hwn yn codi gan rieni o dro i dro, a bod swyddogion yr Adran a holl athrawon y Sir yn trafod gyda rhieni er y manteision o dderbyn addysg ddwyieithog, gyda'r gobaith y byddent yn fodlon dilyn yr arweiniad hwnnw. Nodwyd bod yr adran wedi gweld cynnydd yn niferoedd y rhieni sy'n fwy brwdfrydig i ddysgu Cymraeg fel oedolion ar ôl gweld cynnydd eu plant wrth ddysgu'r Gymraeg.
- Cadarnhaodd y Pennaeth Addysg fod Llywodraeth Cymru wedi gosod gwaelodlin ar faint o addysg sy'n cael ei ddarparu drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae hyn wedi ei osod oddeutu 60% ar hyn o bryd, ond bod staff ysgolion Gwynedd yn ymwybodol bod disgwyliad i'r gyfradd yng Ngwynedd fod yn llawer uwch na hynny ac mae ysgolion yn llwyddo i gynnal canran uchel iawn o addysg plant drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mynegwyd pryder mai 40.73% o ysgolion Gwynedd yn unig oedd wedi cwblhau asesiadau iaith. Credir ei fod yn bwysig gwybod lefelau sgiliau ieithyddol holl staff ysgolion. Holiwyd pa fesurau sydd gan yr adran er mwyn sicrhau bod gan staff ysgolion gyfleoedd i ddatblygu eu sgiliau ieithyddol.

- Esboniodd y Pennaeth Addysg bod hunanasesiadau sgiliau ieithyddol yn digwydd yn barhaus o fewn ysgolion. Er hyn, cadarnhawyd bod trafferthion recriwtio yn golygu nad oes gan holl aelodau staff sgiliau cryf yn y Gymraeg. Mae gwaith parhaus yn cael ei wneud gyda'r aelodau staff hynny er mwyn sicrhau eu bod yn gwella eu sgiliau ieithyddol yn y Gymraeg, a gwneir hyn drwy gefnogaeth hyfforddiant.

- Derbyniwyd bod canran y staff oedd wedi cyflawni'r hunanasesiad (40.73%) yn isel a bydd yr adran yn ymdrechu i sicrhau bod mwy o staff ysgolion yn cyflawni'r hunanasesiad yn y dyfodol.

Holwyd faint o blant Gwynedd sy'n derbyn eu haddysg drwy gyfrwng y Saesneg.

- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd y Pennaeth Addysg bod sefyllfa'r Gymraeg yn amrywio o ardal i ardal. Mae hyn wedi arwain at gynllun i gynyddu'r Gymraeg a ddefnyddir mewn dwy ysgol uwchradd o fewn y sir. Ymhelaethwyd bod yr adran yn buddsoddi mewn ysgolion er mwyn cael adnoddau Cymraeg mewn ardaloedd ble mae canran siaradwyr y Gymraeg yn is na chyfartaledd y Sir.
- Ymhelaethodd y Pennaeth Addysg bod y cwestiwn hwn yn un anodd i'w ateb oherwydd bod y cwricwlwm newydd wedi cael ei gyflwyno sy'n arwain at ddarpariaeth addysg ddwyieithog yn unol a'r polisi iaith fel y trafodwyd eisoes.
- Mewn ymateb i'r ymholiad, eglurodd Pennaeth Cynorthwyol bod gwybodaeth am ffigyrau darpariaeth addysg yn y blynyddoedd diwethaf yn cael ei gasglu ar hyn o bryd ond nid yw'r wybodaeth hon ar gael eto. . Gobeithir sicrhau diffiniadau o addysg Gymraeg, addysg Saesneg ac addysg ddwyieithog er mwyn sicrhau bod y ffigyrau a gyflwynir yn gywir. Bydd trafodaeth bellach ar y mater pan fydd y data wedi cael ei gasglu.

Cafwyd trafodaeth am bwysigrwydd y Gymraeg fel iaith lafar yn y dosbarth. Cydnabuwyd bod llawer o bynciau yn defnyddio llyfrau, offer a gwefannau Saesneg er mwyn cyflwyno'r addysg ond teimlwyd bod y defnydd o'r Gymraeg tu mewn i'r dosbarthiadau yn angenrheidiol.

Gofynnwyd i'r swyddogion am eu syniadau ar gyfer sicrhau bod darparwyr sy'n defnyddio tir ysgolion er mwyn chwaraeon ac ati, yn gwneud hynny drwy gyfrwng y Gymraeg. Teimlwyd bod hyn yn ddull o sicrhau bod disgyblion yn clywed yr iaith yn cael ei defnyddio'n naturiol y tu hwnt i'r dosbarth a hefyd gyda'r nos ac ar benwythnosau.

- Mewn ymateb i'r ymholiad sicrhauodd y Pennaeth Addysg bod pob ymdrech yn cael ei wneud er mwyn sicrhau bod hyfforddwyr yn defnyddio'r Gymraeg ar bob cyfle.
- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Corfforaethol bod sgysiau wedi cael eu cynnal er mwyn codi ymwybyddiaeth penaethiaid ynglŷn â'r disgwyliadau pan fo trydydd parti yn defnyddio cyfleusterau'r ysgol. Gobeithir atgyfnerthu'r gweithdrefnau hyn gyda phenaethiaid yng nghyd-destun y Siarter Iaith yn y dyfodol er mwyn sicrhau bod plant yn elwa o'r digwyddiadau hyn drwy gyfrwng y Gymraeg.

Nodwyd bod niferoedd disgyblion sy'n cwblhau pum pwnc drwy gyfrwng y Gymraeg wedi gostwng 5% ers CSGA 2016. Yn sgil hyn, gofynnwyd sut fydd yr adran yn mesur eu bod yn cyrraedd targedau CSGA presennol. Holwyd hefyd os oedd Fforwm Iaith wedi cael ei ddatblygu gan yr adran.

- Mewn ymateb i'r ymholiad, cadarnhaodd y Pennaeth Addysg bod y Fforwm Iaith Addysg wedi cael ei sefydlu er mwyn sicrhau bod yr Adran yn cyrraedd targedau'r CSGA yn llwyddiannus. Cyfaddefwyd bod yr Adran wedi cael trafferthion i sicrhau hyn yn ystod y cyfnodau clo Covid-19 gan nad oedd y disgyblion yn gallu dod i'r ysgol i dderbyn eu haddysg. Er hyn, mae holl ysgolion y sir yn gweithio'n galed er mwyn sicrhau bod y lefelau hyn yn codi unwaith eto. Mae cynrychiolaeth o'r Pwyllgor Iaith a'r Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi yn aelodau o'r Fforwm Iaith Addysg, a bydd modd iddynt adrodd yn ôl yn anffurfiol ar waith y Fforwm gan roi sicrwydd o weithrediad y CSGA gan yr Adran.
- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Corfforaethol bod cyfarfod cyntaf y Fforwm Iaith Addysg wedi cael ei gynnal ac mae sicrhau bod y sir yn llwyddo i gyrraedd targedau'r CSGA yn un o'u meysydd gwaith.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

6. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG: ADRAN CEFNOGAETH GORFFORAETHOL

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Bennaeth Adran Cefnogaeth Gorfforaethol a thynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

- Cadarnhawyd bod yr adran yn ganolog i hybu'r Gymraeg o fewn y Cyngor.
- Datganwyd bod 98.3% o weithlu'r adran yn cyrraedd dynodiad iaith y swydd. Manylwyd bod 95.1% o holl staff yr adran wedi cwblhau'r hunan asesiad iaith. Credir bod hyn yn dda iawn gan fod 66 aelod o staff newydd wedi cael eu penodi o fewn y ddwy flynedd ddiwethaf.
- Adroddwyd bod yr adran yn arwain ar dri o brosiectau blaenoriaeth y Cyngor.
- Cydnabuwyd bod yr adran wedi derbyn heriau yn ddiweddar.
- Eglurwyd bod yr adran yn gweithio er mwyn sicrhau bod yr iaith Gymraeg yn cael ei ddefnyddio mewn contractau caffael, dylanwadu ar systemau cynlluniau gweithlu a chysylltu gyda sefydliadau allanol i Wynedd a Chymru o fewn y maes cofrestru ac arwyddo dadleniadau troseddol er mwyn sicrhau darpariaeth ddwyieithog.

Rhodddwyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y materion canlynol:

Gofynnwyd a yw'r uned gyfreithiol yn rhan o'r adran.

- Mewn ymateb i'r ymholiad cadarnhaodd Pennaeth yr Adran Cefnogaeth Gorfforaethol nad ydi'r gwasanaeth cyfreithiol yn rhan o'r Adran.

Canmolwyd yr adran am eu gwaith yn ymwneud ag enwau lleoedd Cymraeg, a holwyd os oes modd cydweithio â Google Maps er mwyn iddynt ddefnyddio'r enwau Cymraeg ar gyfer ardaloedd y Sir.

- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd yr Ymgynghorydd Iaith nad yw'r adran wedi llwyddo i annog Google i ddefnyddio enwau lleoedd Cymraeg eto gan fod cwmnïau o'r fath yn cael eu gwybodaeth o nifer o wahanol ffynonellau. Er hyn, cadarnhawyd bod yr adran yn cydweithio gydag Arolwg Ordnans (Ordnance Survey) er mwyn iddynt ddefnyddio enwau Cymraeg ar fapiau. Mae'r gwaith hwn wedi bod yn gadarnhaol hyd yma ond mae'n debygol bydd hyn yn brosiect parhaus er mwyn cael cysondeb o fewn eu mapiau.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

7. CYNLLUN HYBU'R GYMRAEG: ADRAN TAI AC EIDDO

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Bennaeth Adran Tai ac Eiddo a thynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

- Eglurwyd bod yr adran yn delio gyda nifer o wasanaethau rheng flaen megis digartrefedd, ffoaduriaid a chyflenwad tai. Esboniwyd bod materion corfforaethol i'r adran hefyd megis glanhau a diogelwch y swyddfeydd. Golyga hyn bod yr adran yn ymwneud â llawer iawn o bobl ac yn falch o adrodd bod y gwasanaethau hyn i gyd yn cael eu cynnig yn Gymraeg / yn ddwyieithog.

- Cadarnhawyd bod nifer o bobl sy'n defnyddio gwasanaethau'r adran yn dod o wahanol gefndiroedd ac yn aml iawn gydag anghenion penodol neu'n dioddef o straen. Teimla'r adran bod cyfathrebu gyda defnyddwyr yn eu dewis iaith yn hanfodol ac mae'r adran yn falch o lwyddo i wneud hynny.
- Adroddwyd bod amser ac ymdrech wedi bod gan yr adran i gynorthwyo pobl drwy'r sefyllfa bresennol yn Wcráin. Mae'r adran wedi llwyddo i sefydlu cannoedd o bobl yn y sir am gyfnod er mwyn rhoi lloches iddynt.
- Mynegwyd bod 94% yn cyrraedd lefel dynodiad iaith eu swydd, gyda'r mwyafrif helaeth o'r gweithlu wedi cwblhau'r hunanasesiad. Rhannwyd balchder bod hyn yn gynnydd o 67% ers Ionawr 2022. Cadarnhawyd bod 6 aelod o staff wedi mynychu hyfforddiant ieithyddol.
- Manylwyd bod yr adran yn credu bod y Polisi Tai Cyffredin, sy'n rhoi blaenoriaeth am dai cymdeithasol i unigolion â chysylltiad at Wynedd yn sicrhau bod pobl leol yn gallu byw yn eu cymunedau. Credir bod hyn yn lleihau mudo a symudedd sy'n cael ei nodi fel bygythiad i'r Gymraeg o fewn y Cynllun Hybu'r Gymraeg. Ymhelaethwyd bod 96% o osodiadau tai cymdeithasol wedi mynd i bobl â chysylltiadau lleol rhwng Medi 2021-22.
- Soniwyd bod argyfwng tai yn yr ardal ar hyn o bryd ac mai nod y Cynllun Gweithredu Tai yn sicrhau bod pobl yn gallu aros yn eu cymunedau drwy amryw o gynlluniau megis Cynlluniau Datblygu Tai Ein Hunain a chynlluniau prynwyr tro cyntaf.
- Rhannwyd balchder bod systemau cyfrifiadurol yr adran ar gyfer Cynllun Opsiynau Tai.

Rhodddwyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y materion canlynol:

Yn sgil cymal yn yr adroddiad yn nodi gofynion statudol i hysbysebu yn Saesneg (yn ogystal a Chymraeg) nododd rhai aelodau'r Pwyllgor y gallai hyn arwain at roi contractwyr Cymraeg o dan anfantais.

- Mewn ymateb i'r ymholiad cadarnhaodd Pennaeth Adran Tai ac Eiddo bod hysbysebu'n Saesneg yn ofyniad statudol sy'n cael ei roi ar yr adran. Er hyn, pwysleisiwyd bod yr adran yn hysbysebu yn ddwyieithog yn aml.
- Eglurwyd o fewn Fframwaith y Cyngor bod Polisi Iaith Cyngor Gwynedd yn cael ei rannu gyda'r cwmnïau yn dilyn derbyn pob cais am waith. Mae'r adran yn clymu' cwmnïau i ofnion ieithyddol Cymraeg o fewn y gwasanaeth maent yn ei ddarparu.
- Yn dilyn cais, cytunodd Pennaeth yr Adran Tai ac Eiddo i rannu'r gofyn statudol a proffiliau ieithyddol contractwyr yr adran gyda'r aelodau.

Gofynnwyd a yw'r adran yn gallu darparu gwybodaeth am faint o bobl sy'n aros am dai cymunedol sy'n meddu â sgiliau ieithyddol Gymraeg ac ystyriwyd os yw'r adran yn gallu darparu gwybodaeth benodol am Ddwyfor, Arfon a Meirionnydd er mwyn gallu edrych os yw pobl yn aros yn eu cymunedau lleol neu'n symud i rannau gwahanol o'r Sir.

- Mewn ymateb i'r ymholiad mynegodd Pennaeth Adran Tai ac Eiddo fe fyddai'r adran yn cadarnhau ffigyrau diweddaraf rhestrau aros am dai gydag aelodau'r Pwyllgor mor fuan â phosibl.
- Mewn ymateb i'r ymholiad ieithyddol, cadarnhaodd Pennaeth Adran Tai ac Eiddo nad ydi'r adran yn gofyn i unigolion sy'n ymgeisio am dŷ os ydynt yn gallu siarad Cymraeg. Pwysleisiwyd byddai'r adran angen arweiniad cyfreithiol cyn ychwanegu gofyniad ieithyddol wrth ymgeisio am dai, er mwyn sicrhau nad oes unrhyw reoliad neu statud yn cael ei dorri.

Gofynnwyd am esboniad o beth oedd 'cysylltiad lleol' yn ei olygu yng nghyd destun gosod tai cymunedol, ac a oes modd gosod amod ieithyddol neu eu bod wedi derbyn eu haddysg yng Ngwynedd, wrth i bobl ymgeisio am dŷ cymunedol.

- Mewn ymateb i'r ymholiad cadarnhaodd Pennaeth Adran Tai ac Eiddo mai'r Cyngor sydd wedi diffinio beth yw ystyr y gair 'lleol' wrth greu'r polisi a hynny mewn ymgynghoriad â Llywodraeth Cymru. Bu i ddiffiniadau mwy caeth gan y Cyngor gael ei wrthod gan y Llywodraeth.
- Ymhelaethwyd nad oedd modd gosod amod ieithyddol o fewn y polisi bryd hynny. Credai nad ydi'r sefyllfa wedi newid ers i'r polisi gael ei sefydlu ond nododd y byddai'n ymholi ymhellach.

Gofynnwyd am fwy o wybodaeth ynglŷn â Phrosiect Cynllun Gweithredu Tai.

- Mewn ymateb i'r ymholiad, cadarnhaodd Pennaeth Adran Tai ac Eiddo bod y prosiect hwn wedi cael ei ddatblygu ers iddi dderbyn y swydd er mwyn sicrhau rheolaeth gref o'r gwaith. Cadarnhawyd bod yr adran yn edrych ar dai cymunedol sydd wedi cael eu gwerthu gydag amodau bod meddianwyr y tai yn y dyfodol yn drigolion lleol. Ymhelaethwyd bod yr adran yn casglu data ar y pwynt hwn ac yn sicrhau bod unrhyw bryniannau yn y dyfodol hefyd yn mynd i drigolion lleol.

Ar derfyn y drafodaeth, datganodd y Cyngorydd Gwynfor Owen nad oedd yn cytuno gyda'r awgrymiad o osod amod ieithyddol ar ymgeiswyr tai cymunedol. Credai hefyd ei fod yn annheg gosod amod bod rhaid i ymgeiswyr tai cymunedol dderbyn canran o'u haddysg yng Ngwynedd.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

8. CANLYNIADAU CYFRIFIAD 2021 – YR IAITH GYMRAEG

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Reolwr Ymchwil a Gwybodaeth ac Uwch Swyddog Ymchwil a Dadanseoddeg. Tynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

- Eglurwyd bod y Cyfrifiad diweddaraf wedi cael ei gynnal ar 21ain o Fawrth, 2021, gyda'r canlyniadau manwl am yr iaith Gymraeg yn cael eu cyhoeddi ar 6ed Rhagfyr 2022.
- Eglurwyd bod y cwestiwn canlynol yn cael ei ofyn fel rhan o'r cyfrifiad a dyma ddefnyddiwyd fel sail i'r data:
 - “Ydych chi'n gallu deall, siarad, darllen, neu ysgrifennu Cymraeg?
 - Deall Cymraeg Llafar
 - Siarad Cymraeg
 - Darllen Cymraeg
 - Ysgrifennu Cymraeg
 - NEU ddim un o'r uchod”
- Cadarnhawyd bod canran siaradwyr Cymraeg (a oedd yn 3 oed neu hŷn) yng Ngwynedd wedi gostwng o 65.4% yn 2011 i 64.4% yn 2021. Nodir bod hyn yn llai na'r gostyngiad cyffredinol yn siaradwyr Cymraeg yng Nghymru sydd yn 1.2%.
- Adroddwyd bod canran siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd wedi gostwng pob degawd ers 1981 ac yn yr amser hynny mae'r canran wedi gostwng 12.2%.
- Datganwyd mai'r grŵp oedran gyda'r nifer fwyaf o siaradwyr Cymraeg yw'r grŵp 3 i 15 oed. Er hyn, cadarnhawyd bod gostyngiad o 2.9% o siaradwyr Cymraeg yn y grŵp oedran hwn.
- Eglurwyd bod cyfraddau siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd yn debyg iawn i'r patrymau a welir yng Nghymru yn gyffredinol. Nodwyd mai'r unig grŵp oedran sy'n wahanol i batrwm cenedlaethol ydi bod cynnydd o 0.6% o siaradwyr Cymraeg rhwng 50 a 64 oed yng Ngwynedd ond gostyngiad o 0.7% sydd dros Gymru'n gyffredinol.
- Manylwyd ar yr 13 ardal o fewn Gwynedd gan gadarnhau mai Dalgylch Caernarfon sydd â'r canran fwyaf o'r siaradwyr Cymraeg (85.3%) a'r niferoedd lleiaf i weld yn ardal Bro Dysynni (38.6%). Eglurwyd bod lleihad mewn nifer o siaradwyr Cymraeg i'w gweld

mewn 10 ardal, gyda chynnydd mewn nifer siaradwyr yn ardaloedd Pen Llŷn, Dalgylch Bangor a Bro Dysynni yn unig.

- Cadarnhawyd bod y pum gymdogaeth gyda'r niferoedd uchaf o siaradwyr Cymraeg wedi ei leoli yn ardal Arfon ac mae'r pum cymdogaeth gyda'r lleiaf o siaradwyr i'w gweld yn ardal Bangor.
- Adroddwyd mai Llanbedrog ac Abersoch yw'r gymdogaeth gyda'r cynnydd mwyaf o siaradwyr Cymraeg, ble mae'r gostyngiad mwyaf i'w weld yn ardal Hendre, Bangor.
- Nodwyd bod 7.1% o'r boblogaeth wedi cadarnhau eu bod yn deall Cymraeg llafar ond methu eu siarad. Mae hyn yn uwch na chyfradd Cymru o 5.2%. Cadarnhawyd mai'r gymdogaeth gyda'r nifer fwyaf o bobl yn deall Cymraeg llafar ond methu ei siarad oedd cymdogaeth Marchog.
- Adnabuwyd cymdogaeth Peblig, Caernarfon fel y gymdogaeth ble roedd y nifer fwyaf o bobl yn gallu siarad Cymraeg ond ddim ei ddarllen na'i ysgrifennu.
- Esboniwyd bod canlyniadau'r Cyfrifiad yn dangos bod 2.3% o boblogaeth Cymru yn siarad Cymraeg ond methu ei ddarllen nac ei ysgrifennu. Mae'r gyfradd yma ar gyfer Gwynedd yn 5.4%.
- Pwysleisiwyd bod gwybodaeth fanylach yn cael ei ryddhau ar lefel wardiau, a bydd gwaith yn cael ei wneud er mwyn dadansoddi'r canlyniadau.

Rhodddwyd cyfle i'r aelodau ofyn cwestiynau a chynnig sylwadau. Yn ystod y drafodaeth, codwyd y materion canlynol:

Mynegwyd siomedigaeth bod 37 o'r 71 cymdogaeth gyda llai na 70% o siaradwyr Cymraeg.

Gofynnwyd sut mae'r cymdogaethau a welir yng nghanlyniadau'r Cyfrifiad yn cael eu pennu, gan nad ydynt o reidrwydd yn bentrefi/cymunedau sy'n ymylu ei gilydd.

- Mewn ymateb i'r ymholiad cadarnhaodd Rheolwr Ymchwil a Gwybodaeth mai'r Swyddfa Ystadegau Gwladol sy'n pennu'r ardaloedd. Ystyriwyd bod rhai ardaloedd wedi cael eu grwpio mewn ffordd benodol i gyd fynd â ffiniau wardiau'r Cyngor, ond bod ffiniau wardiau wedi cael eu diwygio ers hynny.

Canmolwyd aelod allu Polisi Iaith Cyngor Gwynedd i sicrhau bod gan y Gymraeg le o fewn ein cymunedau a'r byd busnes.. Er bod niferoedd siaradwyr ar y cyfan wedi gostwng, mae'r polisi yn llwyddo i normaleiddio defnydd o'r iaith.

Rhodddwyd ystyriaeth i lefelau hyder unigolion i siarad yr iaith. Credwyd byddai'r ffigyrau yn uwch petai bobl rhoi hyder yn eu sgiliau ieithyddol gan fod rhai pobl yn teimlo pwysau i ddeall a siarad Cymraeg graenus iawn er mwyn gallu'r cwestiwn dan sylw.

Holiwyd os oedd y gwasanaeth yn edrych ar ddemograffeg er mwyn gallu edrych ar faint o bobl sydd wedi symud i ardaloedd gwahanol, a chyfuno hynny gyda chanlyniadau'r cyfrifiad, er mwyn cael ystadegau clir am gymunedau'r Sir.

- Mewn ymateb i'r ymholiad nododd Rheolwr Ymchwil a Gwybodaeth bod manylion am ddemograffeg yn cael ei gynnwys yng nghanlyniadau'r Cyfrifiad. Er hyn, nid oes modd cymharu ystadegau dwy ardal. Mynegwyd bydd gwybodaeth yn cael ei rannu gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol dros y misoedd nesaf a bydd modd edrych i mewn i wahanol feysydd fel byddai'n cael ei ryddhau.

Mynegwyd pryder gan rai aelodau nad ydi Polisi Iaith Cyngor Gwynedd yn ddigon cadarn a chaeth er mwyn sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei ddefnyddio ym mhob sefyllfa. Cysidrwyd bod angen ei ddiwygio er mwyn sicrhau bod ffigyrau defnyddwyr y Gymraeg yn cynyddu yn y dyfodol.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd.

9. COMISIYNYDD Y GYMRAEG: ADRODDIAD SICRWYDD 2021-22

Cyflwynwyd yr adroddiad gan yr Ymgynghorydd Iaith a nodwyd y pwyntiau canlynol:

- Adroddwyd bod yr adroddiad yn un blynyddol sy'n cael ei gyflwyno gan y Comisiynydd Iaith a'i bwrpas yw rhoi eu hargraff at sut mae amrywiol gyrff cyhoeddus yn cydymffurfio â safonau ieithyddol.
- Pwysleisiwyd nad yw'r adroddiad wedi cael ei wneud yn benodol ar gyfer Cyngor Gwynedd ond yn hytrach yn rhoi darlun cenedlaethol cyffredinol.
- Eglurwyd bod yr adroddiad yn rhoi awgrymiad o ba feysydd fydd yn cael sylw gan y Comisiynydd yn y flwyddyn i ddod.

Gwahoddwyd yr aelodau i gysylltu â'r Ymgynghorydd Iaith os oes unrhyw ymholiad yn codi o'r adroddiad.

10. LLYWODRAETH CYMRU: LLYTHYR GAN WEINIDOG Y GYMRAEG AC ADDYSG

Cyflwynwyd yr ohebiaeth fel rhan o raglen y pwyllgor er gwybodaeth yn unig. Ni thrafodwyd y mater o fewn y cyfarfod.

Dechreuodd y Cyfarfod am 10:00yb a gorffennodd am 12:05yp.

CADEIRYDD